

У револуционарним процесима, присутним на југословенском простору посљедњих шест деценија, народноослободилачки рат и оружани дио наше револуције имају своје посебно мјесто и улогу. Изучавање и суштинско поимање НОР-а и револуције, посебно изучавање ових њихових тековина и резултата који имају трајну вриједност за све наше народе и народности, не спада само у преокупацију професионалних истраживача, већ то постаје све више предмет интересовања и друштвено-политичка потреба шире заједнице. Интерес за искуства југословенске социјалистичке револуције присутан је такође и на међународном плану.

У напорима који се чине на изучавању и освјетљавању историјског мјеста, улоге и значаја револуционарног радничког покрета и Комунистичке партије, односно Савеза комуниста Југославије данас раде бројне научне и друге установе. Само у оквиру Војноисторијског института и Војноиздавачког завода објављено је, осим око 170 зборника архивске грађе, на десетине разних других студија, монографија ратних јединица, зборника сјећања и других публикација које се односе на НОР-у и револуцију. Споменуо бих, на примјер, »Устанак народа Југославије 1941«, »Неретву«, »Сутјеску«, »Херцеговину у НОБ«, »Источну Босну у НОБ«, »1942. у сјећањима учесника« и др. Објављена су или се објављују и дјела Ј. Б. Тита, Е. Кардеља, М. Пијаде, Б. Кидрича, В. Влаховића и других истакнутих руководиоца НОБ-е.

Свједоци смо и све бројнијих и организованијих акција што се у новије вријеме воде у разним градовима, регијама, општинама, издавачким радним организацијама, листовима, радију, телевизији, одборима и секцијама појединих радних јединица и другим самоуправним и радним тијелима са циљем да се истраже, валоризују и отму од заборавља бројни историјски догађаји и људи у њима који су значајни, особито са становишта проучавања историје у оквиру појединих области као и са становишта развијања и његовања револуционарних традиција у ширем смислу.

Овим начелом били су руковођени и борци 15. мајевичке бригаде када су, прије шест година, формирали Одбор и Редакцију са циљем да раде на прикупљању грађе, писању и штампању књиге о 15. мајевачкој бригади.

Петнаеста мајевичка бригада формирана је у вријеме када је народноослободилачка борба у сјевероисточној Босни, након низа успјешно извршених акција против окупаторско-квислиншких формација, посебно након обрачуна са Нијемцима у Босутским шумама и обрачуна са четницима на Мајевници – биљежила поново снажан замах. Битком на Малешевцима, у којој су борци 6. бригаде и 1. фрушкогорског партизанског одреда, постигли одлучну побједу, разбивши снажну четничку формацију која је већ била у тијесној спрези са окупатором, настао је одлучан преокрет у развоју како војничке тако и политичке ситуације на Мајевници, у Семберији, Босанској посавини, па и шире. Тај преокрет карактерише с једне стране масован добровољни приступ омладине у редове НОБ-е, а с друге стварање повољнијих услова за дјелатност КПЈ, СКОЈ-а и свих других органа и организација НОП-а у овим крајевима.

Прилив омладине омогућио је да се уз 6. бригаду и 1. фрушкогорски одред формира нова јединица народноослободилачке војске, која је 25. марта 1943. године у Шековићима, названа Група ударних батаљона, а 11.

априла, након спајања са Главном оперативном групом и уласка у оперативне планове Врховног штаба, 15. мајевачка бригада.

Ова, могло би се рећи, типична омладинска бригада има свој живот и свој борбени пут који је сврставају у ред незаборавних јединица народноослободилачке војске Југославије. Ставши раме уз раме са својим друговима из 6. источnobосанске бригаде и осталим борцима Главне оперативне групе Врховног штаба, борци 15. мајевичке бригаде су у току операције – Сутјеска – испољили све особине издржљивих, храбрих и довитљивих партизана. Мада су у тридесетдодневне борбе ушли без довољно ратничког знања и искуства и мада су у њима претрпјели велике губитке, они се нису покоребали, већ су са успјехом извршавали сва наређења и све добивене задатке.

Послије 5. непријатељске офанзиве бригада се вратила на Мајевицу и у Семберију, сведена на око трећину свога ранијег састава. Али, уз помоћ организација КПЈ, СКОЈ-а и оружаних снага НОП-а које су дјеловале у овим крајевима, она се убрзо препородила, попунила новим борцима, тако да и није имала прекида у извршавању својих наредних борбених задатака.

Њен даљи живот и борбени пут одвија се увелико у складу с оперативним плановима 17. ударне дивизије НОВЈ, а снага њеног оружја присутна је у борбама за ослобођење Тузле, разбијању разних окупаторско-квислиншких и четничких формација на Мајевици и Озрену, борбама за ослобођење Вареша, борбама на Романији, Кладњу, у долини Дрињаче, на Криваји итд. Након завршетка тзв. 6. непријатељске офанзиве у којој је изгубила преко 300 својих бораца и војних и партијско-политичких руководилаца, бригада поново учествује у борбама за друго ослобођење Тузле, налази се на Мајевици и у Семберији, гдје разбија разне непријатељске колоне, попуњава своје редове новим борцима, а затим се пребацује у сребренички срез гдје је у склопу своје и 2. пролетерске и 5. крајишке дивизије требало да започне форсирање Дрине и продор у Србију. Ова намјера била је привремено осујећена, јер су окупатори у тијесној спрези са свим снагама колаборације и контрареволуције поново покушали да у прољетним операцијама 1944. нанесу одлучујући ударац народноослободилачком покрету. Мјесец дана непрекидних борби и покрета од Сребренице преко планина и долина источне Босне, Зеленгоре, Сутјеске, источне Херцеговине до Пиве у Црној Гори, представљају за бригаду ново драгоцјено и скупо плаћено борбено искуство. Од 910 бораца, међу којима је готово сваки други био члан КПЈ и СКОЈ-а, а који су улазили у тешке замке и окршаје, почевши још од Сребренице, бригада је дошла у Пиву са 425 бораца.

Након краће предаха и попуне ратним материјалом у Пиви и Санцаку, бригада се укључује у борбе за коначно ослобођење земље и тиме отвара нову станицу у својој и до тада богатој историји. Даљи ратни пут води ову бригаду у сукобе с непријатељем свих боја на Ибру, Александровцу, Горњем Милановцу, Краљеву, Чачку, Ужицу, Бијелини, Брчком, Жупањи, Бабиној Греди, Славонском Броду, Бјеловару, Крижевцима па све до Словеније, гдје учествује у коначном сламању Лерових армија. Тиме и завршава свој ратни борбени пут. На овом путу по Србији, Босни, Хрватској и Словенији, она се калила, трошила, попуњавала новим борцима, ширила братство и јединство и, укратко, заједно са другим јединицама НОВЈ, крчила даљи пут, афирмацију свеукупних циљева НОБ и револуције.

Због свега што је постигла, 15. мајевичка НОУ бригада је добила орден народног хероја и више разних других признања.

Борбени пут. 15. мајевичке бригаде представља само једну – истину најважнију страну њене историје. Али, осим борбеног пута, бригада је имала и свој живот оличен на пољу војне обуке и уздицања младих кадрова, на пољу партијско-политичког рада и утицаја, затим на пољу развоја писмености, просвјете, опште културе, социјалне заштите, развоју другарства, пролетерског морала, братства-јединства, утицаја на људе и средине кроз које је пролазила, итд.

Приликом конципирања плана књиге, Одбор и Редакција су заузели становиште да не треба ићи одмах на писање строго научне монографије, већ да треба претходно прибавити и средити што више разноврсне грађе о овој јединици. Посебна пажња посвећена је сјећањима и чланцима којих има неколико десетина а односе се на предуслове, настанак и борбени пут бригаде, на њене борбе и акције, унутрашњу организацију, идејно-политички рад, културно-просвјетну дјелатност, односно, укратко, разне стране живота и борбеног пута бригаде. Ове чланке и сјећања писали су искључиво непосредни учесници догађаја.

Сама грађа условила је структуру и садржај књиге. Вођено је рачуна да се чланци и сјећања, подаци из бригадних листова, алманаха, зидних новина, фотоси и други материјали, распореде тако да се узајамно испреплићу, допуњавају и прожимају.

У раду на прикупљању материјала наилазило се на разноврсне тешкоће које су, по правилу, неизбјежне када се ради на припреми сваке, па и ове књиге. Није, нпр. било лако и једноставно доћи у контакт са свим или бар већином бораца који су требали да пишу о овој бригади, јер они данас живе на разним странама. Затим, није било лако и једноставно провести принцип да се у књизи захвате све димензије живота и борбеног пута-бригаде, јер су аутори писали, углавном, о појединим питањима и проблемима, не по наруџби него по сопственом афинитету.

Међутим, са гледишта цјелине, ова мањкавост премошћена је на тај начин што је успостављена хронолошко-проблемска веза између појединих чланака који говоре о борбеном путу и разним другим питањима из живота бригаде у једном континуитету. Сјећања и други прилози наметнути између ових чланака, доприносе не само појашњавању појединих детаља него, у првом реду, оживљавању времена и атмосфере у којој је текао борбени живот једне ратне јединице. У жељи да што више освијетли непосредни свакодневни живот бригадног колектива и људи у њему, редакција се клонула сувише великих интервенција и настојала је да сачува пуну аутентичног изворног текста. Наиме, ишло се за тим да се сачува не само оно о чему аутор пише него и начин на који то излаже.

На крају књиге дат је попис народних хероја и осталих бораца за које су могли да се прибаве најосновнији подаци.

Посебна вриједност ове књиге јесте у томе што је у њој обухваћена садржајно и бројно таква документација која увелико омогућава сагледавање и давање оцјене о мјесту и улози 15. мајевичке бригаде у систему и напорима других јединица, установа и организација НОП-а у борби за коначно ослобођење земље. У ширем смислу она је и значајан прилог историји НОР-а и оружаног дијела револуције у сјевероисточној Босни.

По садржају, начину писања, документованости, стилу и језику, књига ће бити драга не само борцима 15. мајевичке бригаде него и ширем кругу других – посебно млађих читалаца.

др Здравко Антонић